

Predavanje i prezentaciju pripremio:
prof. dr Stevo Popović
stevop@ucg.ac.me

NASTAVNA JEDINICA: Rodna ravnopravnost i sport

DRUŠTVENI ODNOSI U SPORTU

Polazna pitanja

- Sportske šanse i učešće žena u sportu se povećalo u značajnoj mjeri tokom proteklih 20 godina.
- Ovo je istaknuto statističkim podacima o sportu u zatvorenom i na otvorenom prostoru objavljenim od strane britanskog Sportskog savjeta (1988, 1994) i podacima o članstvu u nizu nacionalnih sportskih organizacija.

Polazna pitanja

- Zaista, kredibilni argument može biti to što je **sport relativno pristupačan za žene**, to što nema nikakvih naglašenih diskriminatornih praksi i kao posljedica toga to što pozicija žena u sportu ne predstavlja socijalni problem!
- **Podrška za ovakvo stanovište** može obuhvatiti sljedeće:

[1] došlo je do masovnih napredaka ka političkoj ravnopravnosti i zakonskim pravima, što je kulminiralo **Zakonom o podjednakim šansama iz 1970-e i zakonom o Polnoj diskriminaciji iz 1975-e** u Velikoj Britaniji;

Polazna pitanja

[2] **životi žena nisu toliko privatizovani i ograničeni** kao što su bili u prošlosti;

[3] **stavovi o onome šta je društveno prihvatljivo** u uslovima muškog/ženskog ponašanja su danas liberalizovani;

[4] **tehnološko napredovanje je uklonilo napore poslove po kući**; kontrola rađanja je ustalila žene sa malom planiranom porodicom kao normu;

Polazna pitanja

- [5] **više žena ima plaćeni posao i finansijski su nezavisne** nego ikada ranije; više porodica se pretvorilo u „simetrične“ veze (Young & Wilmott, 1973) između partnera, koje karakteriše zajedničko donošenje odluka, zajednička kontrola nad finansijama, zajedničko obavljanje kućnih poslova. Ukratko, žene sada doživljavaju daleko manje ograničenja svog slobodnog vremena;
- [6] **sport je sada u modi i „šik“**, pa time slabe percepcijske barijere za učešće u njemu. Sport ne kompromituje uvijek sopstveni imidž, niti dominantni imidž ženstvenosti; i

Polazna pitanja

- [7] prema Sportskom savjetu, **učešće žena u sportovima u zatvorenom prostoru** se povećalo aproksimativno 3 puta tokom posljednje decenije, i 2 puta u sportovima na otvorenom prostoru (mada ovo maskira regionalne i klasne razlike).

Polazna pitanja

- Opšte istraživanje domaćinstava je pokazalo da je između 1977-e i 1987-e procenat ženskih učesnika povećan u svim grupama sportskih aktivnosti osim u onim koji se obavljaju na otvorenom.
- **Žene nisu homogena grupa.**
- **One čine 52% populacije**, a kontrasti između muškaraca i žena nisu tako veliki kao razlike između bilo žena ili muškaraca po njihovom etničkom identitetu, bračnom statusu, socijalnoj klasi, uzrastu ili fazi životnog ciklusa.

Polazna pitanja

- Stoga, bilo koji **zaključci o neravnopravnosti ili nejednakosti na osnovu pukog pola** su ujedno i netačni i previše generalizovani.
- Svjestan da iz dominantnosti u broju studenata proističe većina feminističkih stavova o sportu, Dewar (1993) ističe kao opasnost lažnu univerzalizaciju iskustava bijelih žena iz srednje klase, kao reprezentativnu za iskustva svih žena.

Polazna pitanja

- Ipak, mnoge žene osjećaju da, u uslovima sporta, nisu diskriminisanе, da imaju bogat i raznovrstan sportski životni stil i da **ne doživljavaju ograničenja** kvalitativno drugačija nego kod muškaraca.
- Međutim, **uprkos ovoj percepciji od strane nekih žena, nejednakost opstaje**, a osnova toga je to što postoje obrasci dominacije i podređivanja određenog pola koji se mogu identifikovati, a da to ima dalekosežne posljedice za sportske i ostale institucionalne prakse.

Polazna pitanja

- Ukupan broj ženskih učenika u sportu je tek polovina od muškaraca, što znači da su šanse da žene dostignu najviša dostignuća u odgovarajućoj mjeri smanjene.
- Ne samo što se manji broj žena nego muškaraca bavi sportom, već se žene bave dosta rjeđe i uz manji opseg sportova (Clarke & Critcher, 1985).

Polazna pitanja

- Socijalni stalež, uzrast, obrazovanje, brak i djeca imaju dosta naglašenije efekte na učešće žena u sportu nego što je to kod muškaraca.
- Odgovornosti za brigu o djeci, nedostatak slobodnog vremena, nedostatak ličnog transporta i novca i niži nivoi samopouzdanja, su razlozi zbog kojih žene imaju manje šanse od muškaraca da jure svoja sportska interesovanja.

Pol, rod i seksizam

- **Pol se dodjeljuje rođenjem i doživljava se kao dodijeljena biološka karakteristika.**
- **Rod nema nikakve veze sa biologijom, već se odnosi na sve razlike između muškaraca i žena** koje proističu iz društvenih očekivanja u vezi sa odgovarajućim ponašanjem, interesovanjima, sposobnostima i stavovima za muški i ženski identitet.
- **Dok se pol dodjeljuje, rod se stiče, uglavnom prećutno, kroz iskustvo socijalizacije.**

Pol, rod i seksizam

- Kada su rodni odnosi, u sportu ili inače, podređeni interesima jednog pola u odnosu na interese drugog pola, dolazi do neravnopravnosti.
- Pored toga, kada god je jedna grupa u društvu dominantna u odnosu na ostale, postoji nesumnjivo skup uvjerenja, stavova i sedimentiranih praksi koje teže da daju legitimitet statusu kvo, odnosno postojećem skupu neravnopravnosti.

Pol, rod i seksizam

- **Seksizam**, stoga, odnosi se na ideologiju i praksu koje opravdavaju i tumače nejednakost između muškaraca i žena, kao što i ideologija rasizma, predrasude u vezi sa starima i hendikepiranima, podržavaju neravnopravnosti na osnovu njihovih bioloških karakteristika.
- Kritički sociolozi tvrde da ova seksistička ideologija dominira čitavom našom kulturom, podržana je institucijama u društvu uključujući i porodicu, školu, preduzeća, vladu, medije.

Pol, rod i seksizam

- Većina autora o seksizmu u sportu tvrdi da koncept uloge pola ne pomaže u adresiranju odnosa između muškaraca i žena.
- **Uloga pola se odnosi na društvena očekivanja** koja određuju koje ponašanje muškaraca i žena je podesno – društvena i kulturna konstrukcija muškog i ženskog ponašanja.

➤ Rodni odnosi

- Učešće u sportu ujedno i od strane žena i od strane muškaraca ima obrise odnosa između rodova, prema **konvencionalnim idejama o muževnosti i ženstvenosti**, prema društveno konstruisanim slikama tijela i prema mrežama moći i kontrole u sportskim organizacijama.
- Ovakva izjava ukazuje da je **sport suštinski konzervativna institucija** koja ujedno i slavi i održava stavove i prakse naslijeđene iz prošlosti.

➤ Rodni odnosi

- Suprotno tome, međutim, sport takođe može biti mjesto za izazivanje tih zastarjelih i praksi neravnospravnosti.
- Ovo je sigurno pristup usvojen od strane Hargreaves-a (1995).

» Socijalizacija

- Socijalizacija se odnosi na procese gdje pojedinci uče da se prilagode društvenim normama kao kulturno propisanim.
- Tokom djetinjstva, ovaj proces internalizacije društveno očekivanih načina ponašanja je u velikoj mjeri nesvjestan i time se doživljava kao prirodan, kao uzet zdravo za gotovo.
- Stoga, svaki pokušaj da se promjene zdravorazumske pretpostavke ljudi o društveno podesnom ponašanju je problematičan.

» Socijalizacija

- Skrivena ili neprepoznata socijalizacija u sportu i fizičkoj rekreaciji, ili u ostalim aspektima popularne kulture, ispoljava **značajan uticaj na sve nas**.
- **Svjesni o rodnim stereotipima**, mnogi roditelji pokušavaju da svoje sinove i kćerke tretiraju podjednako, da pružaju slične doživljaje igre, igračke, knjige i putovanja.

» Socijalizacija

- Ipak, **postoji puno dokaza** koji pokazuju da se generalno dječaci ohrabruju ka više avanturističkih aktivnosti, da se sa njima igramo grublje, dozvoljava im se više slobode da istraže svoje okruženje, da od ranog doba prikažu različite motoričke sposobnosti i daju im se različite igračke i ostale zanimacije.
- Kroz svoje roditelje i društvene mreže kojima pripadaju, kroz televizijske programe, reklame, knjige, odnose sa vršnjacima i ostale aspekte svakodnevnog života, **djeca su konstantno izložena različitom rodnom ponašanju i uče iz tih iskustava.**

» Socijalizacija

- Na primjer, Hargreaves citira Young-ovo (1990) istraživanje čitanki za decu koje pokazuje da će **čitaoci 13 puta češće naići na slike aktivnog muškarca** nego aktivne žene.
- Magazini i stripovi za djecu tretiraju sport različito za **djevojčice i dječake**, težeći da prikažu sport kao integralnu i svakodnevnu aktivnost za dječake, a ne tako čestu i marginalnu aktivnost za djevojčice.

» Kultura i organizacija

- Sport postaje sve više zavistan od medija.
- Ovo i artikulacija rodni vrednosti putem televizije i sportske štampe, znači, kako Rowe i Brown (1994) tvrde, „da svaki pokušaj da se promoviše rodna jednokost mora pod obavezno naglašavati sferu medija“.
- Ženski sport je slabije predstavljen, često sa pokrivenošću od svega 5% od ukupnog praćenja sporta u nacionalnoj štampi.

» Kultura i organizacija

- **Muški sportovi dominiraju televizijom**, dok ženski sportovi dobijaju podjednaku pokrivenost samo tokom događaja kao što su **Vimbldon i Olimpijske igre**.
- Inače, muški fudbal, ragbi, moto-trke, bilijar, golf, konjičke trke i kriket predstavljaju redovnu pojavu na televizijama.
- Satelitska televizija, takođe prikazuje rodne predrasude.

» Kultura i organizacija

- Štampa, takođe tretira žene različito u odnosu na muškarce, posvećujući vrijeme bračnom statusu sportistkinja, njihovim porodicama i privatnim životima i dajući seksualizovani imidž na fotografijama.
- Za devojčice, mali broj uzora je ograničen uglavnom na ženski-podesne sportove kao što je tenis.
- Ne iznenađuje to što većinu profesionalaca koji utiču na sadržaj, stil i prirodu sportskih medija čine muškarci.

» Kultura i organizacija

- Relativno zanemarivanje ženskog sporta od strane medija je **samo jedan element kritike.**
- **Drugi je imidž žene i ženskog tijela u sportskim medijima.**
- Promoteri nedavnih pozivnih ženskih golf turnira u Evropi su priznali da je **dobar izgled podjednako važan kao i vještine** u golfu pri odabiru koga pozvati za učestvovanje.

» Kultura i organizacija

- Na međunarodnoj konferenciji u Madridu, 1990. godine, o društvenim problemima u sportu, Hargreaves je predstavio **kolekciju slika žena izvučenih iz nacionalne štampe**, od komercijalnih reklama, do erotskih magazina kao i iz modnih i specijalizovanih sportskih magazina.
- Ono što su ove slike imale zajedničkog je bio prikaz žene u sportskom okruženju, **obučene u sportsku odeću ili kako poziraju sa sportskim rekvizitima**, često na seksualno provokativan ili erotski način.

» Kultura i organizacija

- Poruka je bila da je sport sada dio kulture koja komercijalizuje žensko tijelo i komercijalizuje seksualnost.

» Ko upravlja, ko trenira?

- Whitson i McIntosh (1989) diskutuju o **dva objašnjenja zbog čega su žene manje zastupljene** na višim tehničkim, administrativnim volonterskim pozicijama u sportu.
- **Prvo i manje pouzdano objašnjenje** iz funkcionalističke perspektive je to da su žene socijalizovane u svoje određene „uloge“, prije svega u okviru kućne ili privatne sfere, i kao posljedica toga nemaju naviku da volonterski pružaju svoje usluge.

» Ko upravlja, ko trenira?

- **Drugo objašnjenje** se odnosi na odnose između muškaraca i žena po pitanju moći, da se javna sfera više vrednuje od privatne i da **muškarci istorijski imaju moć** da „definišu situaciju“ u javnoj sferi što na najbolji način objašnjava organizacione prakse i otpor ka promjeni u sportskim organizacijama.
- **Cockburn (1991) donosi slične zaključke** o rodno-raslojenim socijalnim procesima koji naglašavaju skraćene karijere za žene u ne-sportskim organizacijama.

» Ko upravlja, ko trenira?

- U reprezentativnom uzorku britanskih sportskih udruženja, **White i Brackenridge (1985)** su otkrili jasnu malu zastupljenost žena na višim političkim i pozicijama na kojima se donose odluke, dok **Hargreaves (1995)** napominje da u Sportskom savjetu, 1991. godine, **nije bilo žena na mjestima direktora** niti na nacionalnom niti regionalnim nivoima, niti u nacionalnim centrima.
- **Koristan primjer rodne neravnopravnosti** u sportskim organizacijama je jahanje – sport sa puno ženskih učesnika.

» Ko upravlja, ko trenira?

- Gregson (1995) napominje da britansko **Udruženje konjičkih skakača ima 16,000 članova**, od kojih su **mnoge žene**, a ipak **panel za selekciju na međunarodnim takmičenjima koji se sastoji od deset osoba je isključivo muški!**
- **Slična situacija je i na pozicijama trenera**, sa svega nekoliko žena koje dopiju do elitnih nivoa.
- **Muškarci su daleko zastupljeniji kao treneri u elitnom ženskom sportu**, nego što je to slučaj sa ženama u elitnom muškom sportu.

» Ko upravlja, ko trenira?

- Politički dokumenti Sportskog savjeta (1994) „Žene i sport“ i nacionalne fondacije trenera (1994) „Žene i treniranje“ adresiraju sljedeća pitanja u Velikoj Britaniji:

[1] postoji muška pristrasnost u sportskoj kulturi koja često, ali ne i uvijek, degradira žensko prisustvo kao učesnika i kao trenera;

[2] nema dovoljno žena trenera, a žene često nailaze na probleme u usklađivanju svog sportskog angažovanja sa ostalim obavezama;

» Ko upravlja, ko trenira?

[3] **postoji nedostatak mehanizama za podršku** koji bi ohrabрили i podržali žensko uključivanje na pozicijama trenera; i

[4] **žene često nemaju pristup višim nivoima** trenerskih poslova.

» Strategije za jednakost

- U sociologiji i socijalnoj politici postoje **dva nivoa debate o rodu i sportu.**
- Oni se rangiraju od „**površnog**“ ili **liberalnog pristupa** oko minimiziranja ograničenja i izjednačavanja šansi za žene da učestvuju kao rekreativni i/ili vrhunski učesnici, kao treneri i kao rukovodioci.
- **Drugi „dublji“ ili radikalni nivo debate** dovodi u pitanje samu osnovu ili strukturu naše sportske kulture i, naravno, odnose između muškaraca i žena unutar nje.

» Strategije za jednakost

- Ova dva nivoa debate **nisu obavezno međusobno-isključujući**, ali ih može karakterisati sljedeće:

[1] žene u sportu: nejednakosti u pruženim šansama,

[2] rod i sport: nejednakosti u raspodjeli moći.

➤ Adekvatna literatura

- Nabrojane internet prezentacije su korisne kao polazne osnove za prikupljanje naprednih informacija vezanih za danas obrađenu problematiku:
  - United Nations (2006b). *Sport for Development and Peace: the way forward*, report of the Secretary-General (A/61/373). New York.
  - Meier, Marianne (2005). *Gender Equity, Sport and Development. Switzerland: Swiss Academy for Development.*
  - Women's Sports Foundation (2006). *Muslim women in sport: A minority within a minority*, *WSF Factsheet*, December 2006.

➤ Relevantne internet prezentacije

- The Women's Sports Foundation na <http://www.womenssportsfoundation.org/>
- Women and Sport Commission na <http://www.olympic.org/women-sport-commission>
- The Women's Sport and Fitness Foundation na <http://www.wsff.org.uk/>

Hvala na pažnji!

